

TOUR des CIMETIÈRES, NIEUWSBRIEF 8 met extra een Special en een Tour des Orgues.

In samenwerking met:

Stichting Oude Drentse Kerken

STICHTING OUDE
GRONINGER KERKEN

Aan de deelnemers van de "Tour des Cimetières" en de "Tours des Orgues".

Paterswolde, 16 februari 2012

Geachte mevrouw, mijnheer,

Met veel genoegen bied ik u namens alle betrokkenen alweer onze 8ste Nieuwsbrief aan. Met genoegen, maar ook met gevoelens van lichte trots. We begonnen in 2007 heel voorzichtig en bescheiden met het aankondigen van een experiment, een "Tour des Cimetières, een tocht langs begraafplaatsen, (wat is dat nu?)". Inmiddels hebben we het eerste lustrum al weer achter de rug. We hebben 13 verschillende tochten door Groningen, Drenthe en Friesland ontwikkeld en hebben sinds het begin bijna 2000 deelnemers mogen begroeten. Ruim 450 van hen staan in het bestand van Arriva Touring opgenomen, zij ontvangen deze Nieuwsbrief. Velen hebben aan meerdere tochten deelgenomen. Na iedere tocht komen er nieuwe namen bij, door mond tot mond reclame, door publicaties in de magazines en op de websites van de deelnemende stichtingen en in de pers.

Het blijkt dus dat u er "aardigheid" in heeft met ons mee te gaan. In een eerdere Nieuwsbrief schreef ik al eens dat uw enthousiasme ons stimuleert hiermee door te gaan. En dat doen we met heel veel plezier.

Voor dit jaar hebben we weer nieuwe tochten ontwikkeld: in Groningen "Duurswold" en in Drenthe "Hoogeveen en het Reestdal". Voor beide tochten geldt dat de route nog niet helemaal definitief is, we moeten de puntjes nog op de i zetten. De nieuwe tocht door Friesland zal in de tweede helft van dit jaar worden gereden en zal in de volgende Nieuwsbrief worden aangekondigd. Voorts treft u naast de Tours des Cimetières nog twee speciale tochten aan, beide hebben een relatie met "kerken". Een Tour des Orgues en een tocht naar het Klooster Karmel in Drachten. Ik schat in dat u daar ook belangstelling voor heeft. Al met al hoop ik u met onderstaande tochten weer een interessant programma te hebben aangeboden.

Friesland, maandag 26 maart: Greidelântocht.

Vanwege de grote belangstelling bieden we deze tour voor het derde jaar aan. We beginnen in Easterwierum (kerkhof met toren, prachtig gelegen op een terp in het vlakke Friese land), rijden dan naar Friens, waar binnen een kleine

dorpsgemeenschap een fraaie kerk met kerkhof gelegen is. Misschien verrast de gids ons daar nog met een concertje op het kerkorgel! Dan gaan we naar de begraafplaats van de Humalda van Eijsinga's op Jousmastate nabij Wirdum. Daar gebruiken we de lunch en bekijken het naastgelegen kerkhof. Daarna bezoeken we de Buma-begraafplaats in Weidum en afhankelijk van de tijd de kerk en het kerkhof. Bij Jonker Sikke in Jellum wordt deze tocht afgesloten met een kopje koffie/thee.

Vertrek station Groningen, halte rondvaartboot om 09.00 uur. Rond 18.00 uur zijn we daar weer terug. Prijs € 42,50 pp.

Groningen, donderdag 26 april: Duurswold (NIEUW).

De route staat in grote lijnen vast. Gedacht wordt aan de volgende kerkhoven/begraafplaatsen: Slochteren, Scharmer, Harkstede, Kolham (Joodse begraafplaats ovb), Woltersum en Garmerwolde. Na de nog te rijden proefrit bepalen we of we alle locaties gezien de tijd wel kunnen bezoeken. We beloven u dat deze tocht net zo bijzonder zal worden als alle andere. Exacte informatie zal vanaf 15 maart op de site van de Stichting Oude Groninger Kerken

www.groningerkerken.nl verschijnen.

Vertrek Station Groningen, halte rondvaartboot om 10.00 uur. Prijs € 39,50 pp.

Drenthe, dinsdag 22 mei: Drenthe Zuidwest.

Deze tocht is vorig jaar ontwikkeld en begint in het centrum van Meppel waar we eerst naar het Joodse monument gaan. Hier worden we bijgepraat over de plaatselijke Joodse gemeenschap, die zo'n eeuw geleden tot de tien grootste van Nederland behoorde. Via de Jodensteeg wandelen we naar de Grote of Mariakerk, indertijd speciaal vergroot om meer graven te creëren. Een aantal interessante zerken is nog aanwezig. Vervolgens brengen we een kort bezoek aan de algemene begraafplaats aan de Zomerdijk in Meppel. Voor de lunch in "De drie Kalkovens" bezoeken we de Joodse begraafplaats even buiten Meppel. Na de lunch rijden we naar de regionaal zeer bekende Sint-Bartholomeuskerk te Blijdenstein. Dan gaat de tocht naar Havelte, waar we onderweg een blik werpen op twee bijzonder fraai gelegen 5.000 jaar oude grafmonumenten, namelijk de hunebedden D53 en D54. In Havelte nemen we niet alleen de tijd om de Sint-Clemenskerk te bezichtigen en enkele graven er om heen, maar hier gebruiken we ook de thee. De tocht sluiten we af met een bezoek aan de Protestantse Kerk en begraafplaats te Kolderveen. Deze bevindt zich aan het eind van een prachtige oprijlaan van een paar honderd meter, die we te voet afleggen.

Vertrek station Groningen, halte rondvaartboot 08.00 uur, vertrek station Assen 08.45 uur, vertrek station Meppel 09.45 uur. Deelnemers die met de trein uit andere delen van Nederland komen, kunnen bij deze tocht dus in Meppel op onze bus overstappen. Prijs € 42,50 pp.

Groningen, donderdag 19 juli: Stad en Hogeland.

Dit was de allereerste Tour des Cimetières. Niet alleen vanuit nostalgische overwegingen nemen we deze opnieuw op, de keren dat we deze reden was de touringcar steeds vol. We beginnen met een bezoek aan de Zuiderbegraafplaats in Groningen, waar de gidsen u van alles zullen vertellen over de bekende Groningers die daar begraven liggen. Daarna lunchen we in restaurant De Gouden Karper in Winsum en bezoeken we aansluitend de Joodse begraafplaats

aldaar. We gaan door naar de begraafplaats Klein Maarslag, een bijzondere plek midden tussen de weilanden. Tot slot brengen we een bezoek aan de kerk en het kerkhof van Zuurdijk. Het kerkhof staat bekend om zijn diverse grafsymboliek. Vorig jaar werd er nog het monument onthuld van Joapke's vader als eerbetoon aan alle anonieme, veelal arme mensen, die in Zuurdijk zijn begraven en die zich geen eigen grafsteen konden veroorloven. De plaatselijke commissie biedt ons tot slot een kopje koffie of thee aan.

Vertrek Station Groningen, halte rondvaartboot om 10.00 uur. Prijs p.p. € 39,50

Drenthe, donderdag 26 juli: Drenthe Zuidoost.

Via een bijzonder punt in Emmen rijden we naar het Veenpark Bargercompasuum. Daar bevindt zich een heel bijzonder en oud bovenveen kerkhof. Na de lunch rijden we even de grens met Duitsland over, we bezoeken de begraafplaats bij het voormalige Emslandlager in (Neu)Versen. Daarna gaan we in Zwartemeer de "kathedraal in het veen" en het aangrenzende kerkhof bezichtigen. Vervolgens rijden we naar Emmen, waar we in een bijgebouw van de 17^e eeuwse boerderij "Nabershof" een kopje thee of koffie drinken. Aansluitend bestaat de mogelijkheid een korte wandeling te maken naar het "Langgraf". Dit betreft een begraafplaats van de hunebedbouwers van een type dat elders in Nederland niet voorkomt. Tenslotte bezoeken we in Emmen de synagoge en wanneer de tijd het toelaat nog enkele begraafplaatsen in de directe omgeving.

Vertrek Station Groningen halte rondvaartboot om 08.00 uur, vertrek Station Assen 08.45 uur, vertrek Station Emmen 09.45 uur. Prijs € 42,50 pp.

Drenthe, dinsdag 21 augustus: Hoogeveen en het Reestdal (NIEUW).

Deze tour voert ons door twee zeer verschillende landschappen in het zuiden van de provincie Drenthe met een uitstapje even over de grens met Overijssel. De start is in de voormalige veenkolonie Hoogeveen. De sobere en verschillende malen uitgebouwde Grote Kerk heeft zelf lange tijd tevens als begraafplaats gefungeerd en kent een geschiedenis van meer dan drie eeuwen. Vlak in de buurt ligt - heel bijzonder - een klein Joods kerkhof. Via Echten - de bakermat van Hoogeveen - het oude landschap rond Zuidwolde en De Wijk trekken we naar het Reestdal met zijn karakteristieke gehuchten. Van de verschillende begraafplaatsen wordt in ieder geval die bij het kerkje van IJhorst bezocht, met prachtig uitzicht op de Reest. Na de lunch rijden we via Oud Avereest en Balkbrug naar Ommerschans. Daar zien we een stukje landschap dat is vormgegeven door de Maatschappij van Weldadigheid, die hier ooit de strafkolonie Ommerschans had gevestigd. De kleine begraafplaats doet sterk denken aan die van Veenhuizen. Het programma wordt afgesloten in Hoogeveen waar zich een vrij grote Joodse begraafplaats bevindt en waar op de Oude Begraafplaats de graven van verveners alsook andere notabelen een sterk contrast vormen met die van "Jan Boezeroen".

Vertrek Station Groningen, halte rondvaartboot om 08.30 uur, Station Assen om 09.15 uur, station Hoogeveen om 10.00 uur. Belangstellenden die met de trein uit andere delen van Nederland komen, kunnen bij deze tocht in Hoogeveen op onze bus overstappen. Prijs € 42,50 p.p.

Groningen, donderdag 20 september: Rondom Appingedam.

Ook deze tocht is een "gouwe ouwe", we boden hem in 2008 voor de eerste keer aan. We bezoeken eerst het kerkhof van Wittewierum, daarna de Joodse begraafplaats in Appingedam, lunchen in het Wapen van Leiden en gaan daarna naar het kerkhof en de kerk van Bierum en tot slot naar die van Leermens, prachtig op een wierde gelegen. De tocht sluiten we af met een kopje thee of koffie.

Vertrek Station Groningen, halte rondvaartboot om 10.00 uur. Prijs p.p. € 39,50

Bovenstaande tochten zijn ontwikkeld samen met enthousiaste gidsen van de drie stichtingen. Onderstaande tours zijn met andere betrokkenen uitgedacht.

Tour des Orgues:

Op verzoek van een aantal deelnemers heb ik de mogelijkheid onderzocht om bijzondere tochten langs kerken met unieke orgels te organiseren. Dankzij de prima samenwerking met organist Eeuwe Zijlstra, Master of Music en Annette Steenhuisen van de Kunstraad Groningen hebben we inmiddels twee Tours des Orgues ontwikkeld. De eerste was in 2010 "Op de vlucht voor Bommen Berend" en vorig jaar de tweede "van Hinsz tot Hinsz". Met deze tocht sloten we het vorig seizoen af. Voor die tocht hebben we een aantal mensen moeten teleurstellen. Daarom beginnen we het seizoen 2012 met deze tour en wel op:

Groningen-Friesland , zaterdag, 24 maart: Van Hinsz tot Hinsz

Tijdens deze bijzondere orgeltocht zal het werk van de beroemde orgelbouwer Albertus Antoni Hinsz (1704-1785) centraal staan. De Hinsz-orgels zijn kenmerkend van klank en opbouw, met karakteristieke frontindelingen. Tijdens deze tocht bezoeken en beluisteren we twee Hinszorgels, een vroeg orgel (Leens) en een laat orgel (Harlingen), waardoor de ontwikkelingen, die de orgelbouw heeft doorgemaakt, goed hoorbaar zijn. Zo is in Leens de invloed van Schnitger nog duidelijk aanwezig, terwijl de klank van het orgel in Harlingen als "galant" kan worden getypeerd. Het uit 1733/1734 daterende orgel in Leens is één van de bekendste en mooiste orgels van de provincie Groningen.

Het orgel van de Grote Kerk in Harlingen is in 1776 opgeleverd. Omdat orgel en kerk bijna gelijktijdig zijn gebouwd, is dit een goed voorbeeld van een optimale afstemming tussen gebouw en instrument. Het orgel in Harlingen heeft vele restauraties overleefd. Vorig jaar oktober is het orgel opnieuw ingewijd. De firma Flentrop heeft het orgel na een grote reconstructie teruggebracht naar de klanken van het bouwjaar.

Tussen Leens en Harlingen maken we een tussenstop in Dokkum, waar zich in de Grote Kerk een Flentrop-orgel bevindt, gebouwd in 1979 naar een orgel van Helman uit 1690. Deze reconstructie is goed geslaagd. Naast een vroege en een late Hinsz kunt u tijdens deze orgeltocht dus ook twee historische orgels met een modern instrument vergelijken.

Organist Eeuwe Zijlstra zal in Leens en in Dokkum orgeldemonstraties verzorgen; in Harlingen geeft hij als afsluiting van de tocht een volledig orgelconcert. Als vaste organist op dit orgel zal hij alle registers open trekken.

De orgels in deze tocht staan uiteraard centraal. Toch is het aardig om te vermelden dat ze alle drie zijn "gehuisvest" in kerken die zeer de moeite van het

bekijken waard zijn. Voor informatie over het orgel in Leens: www.hinszorgelleens.nl. Voor informatie over Dokkum en Harlingen: www.organumfriscum.nl.

Vertrek: Station Groningen om 10.00 uur, bushalte rondvaartboot, aankomst rond 18.30 uur, prijs € 45,00 pp.

Speciale tocht:

Zondag, 2 september, bezoek aan het klooster Karmel te Drachten incl. concert De Haip.

Dit klooster is nog geheel in oude stijl ingericht. Tijdens een rondleiding kunt u ervaren, hoe de nonnen destijds in het klooster leefden en werkten. U geniet wellicht ook nog van de prachtige borders, de kunst in het klooster, van een gezellig kopje koffie of thee met nonnenkusje of kardinaalshoed. Daarna kunt u genieten van een optreden van het Groningse ensemble De Haip, bij mooi weer buiten in de fraai aangelegde slottuin. *In de zomer van 2009 trad De Haip voor het eerst op in het Karmelklooster. Het publiek kreeg er geen genoeg van! Er werd geluisterd, gelachen en gedanst!* De Haip speelt o.a. liederen van de Groninger zanger Ede Staal. En wat zij nog meer voor u in petto hebben. Laat u ook verrassen en geniet mee van dit bijzondere ensemble, dat u zeker niet onberoerd laat. Om mogelijk misverstanden te voorkomen, gezien het tijdstip van vertrek ga ik ervan uit dat u zelf voor uw lunch zorgt.

Vertrek station Groningen, halte rondvaartboot om 12.30 uur, prijs pp € 29,00. Inclusief tuinconcert, rondleiding, koffie/thee, bezichtiging tuinen.

Tot slot de spelregels:

Allereerst een verzoek aan de manlijke deelnemers.

Onderdeel van veel tochten is een bezoek aan een Joodse begraafplaats of synagoge. Het is in de Joodse cultuur goed gebruik dat mannen tijdens een bezoek hun hoofd bedekken. Ik vraag de heren daarmee rekening te houden en een hoed of pet mee te nemen.

Prijzen.

Bij genoemde prijzen zijn inbegrepen koffie/thee in de bus bij het begin van de tocht, de lunch onderweg en de thee/koffie aan het einde van de dag. Ook ontvangen de bezochte kerken een donatie.

Aanmelden kan per e-mail via touring.groningen@arriva.nl of tijdens kantooruren telefonisch 050-5260268. Wilt u svp duidelijk uw naam, adres, postcode, woonplaats, telefoonnummer en indien mogelijk ook uw emailadres opgeven, evenals de naam en datum van de tocht waarvoor u zich inschrijft en de opstapplaats? Velen van u weten dat de touringcar meestal vol is. Vaak is er dus een wachtlijst. Mocht u om welke reden dan ook zijn verhinderd, wilt u dit dan zo spoedig mogelijk doorgeven aan touring.groningen@arriva.nl of tijdens kantooruren telefonisch 050-5260268. In dat geval kunnen andere belangstellenden nog van uw plaats(en) gebruik maken. Begunstigers van Stichting Het Drentse Landschap kunnen zich eveneens aanmelden via: aanmelden@drentslandschap.nl of telefonisch via het secretariaat van HDL 0592-313552.

Van waar vertrekt de bus?

Alle tochten beginnen bij het Station Groningen, halte rondvaartboot voor het Groninger Museum. Voor de tochten in Drenthe rijden we na Groningen door naar station Assen waar de bus achter halte A vertrekt. Voor de tocht Drenthe Zuidoost gaan we na Groningen en Assen ook langs station Emmen waar de bus naast de wachtruimte voor buschauffeurs (de zogenaamde buffer) vertrekt. Voor de tocht Drenthe Zuidwest vertrekken we na Groningen en Assen ook van station Meppel. Voor de tocht Hoogeveen en het Reestdal vertrekt de bus uit Groningen en rijdt via station Assen naar Hoogeveen. Deelnemers aan de laatste twee tochten van buiten onze regio, kunnen dus respectievelijk in Meppel of Hoogeveen in de bus stappen.

Wilt u bij aanmelding svp uw opstapplaats duidelijk aangeven. Voor alle tochten geldt dat we ernaar streven tussen 17.30 en 18.00 uur terug te zijn bij station Groningen. (behoudens de orgeltocht, die komt iets later aan) *De tijden evenals de opstapplaatsen staan ook vermeld op de bevestigingsbrief die u na aanmelding van Arriva Touring ontvangt.*

Namens alle bij de organisatie betrokkenen hoop ik u hiermee weer voldoende te hebben geïnformeerd en uw belangstelling te hebben gewekt om aan één (of meer mag natuurlijk ook!) van de tochten deel te nemen.

Met vriendelijke groet,
namens de Stichting Oude Groninger Kerken,
de Stichting Oude Drentse Kerken,
de Stichting Alde Fryske Tsjerken en
Arriva Touring,

Wout Brinkhuis

Kijk u voor tips ook eens op:

www.groningerkerken.nl

www.drentsekerken.nl

www.aldefrysketsjerken.nl

www.karmelklooster

www.arrivatouring.nl